

Sofra Seramiği Tasarımında Bitkisel Üslup ve Bir Tasarım Ögesi Olarak Kaz Dağları Endemik Bitkileri¹

Araştırma Makalesi/Research Article

Damla SEVGİ* Yeşim ZÜMRÜT**

ÖZET

Sofra seramiklerinin üretildiği dönem, dönemin kültür ve tasarım anlayışı, kullanılan teknoloji gibi faktörler ürüne değer katan önemli unsurlar arasında yer almaktadır. Bu çalışmada, 16. yüzyılın sonlarından itibaren Çin porselenleriyle başlayan sofr seramiği ve dekor tasarımı kültürünün, porselen fabrikalarının kurulmasıyla birlikte geçirdiği evrim süreci ve günümüzde marka niteliği taşıyan zengin anlatım biçimlerine dönüşümü ele alınmaktadır. Marka değeri taşıyan farklı sofr seramiği üreticilerinin ürünlerinde bitkisel üslubun nasıl ele alındığını inceleyen çalışmanın önemli noktalarından biri, 1761'den 1883'e kadar uzanan tarihi bir geçmişe sahip olan ve günümüzde üretimine Royal Copenhagen markasıyla devam eden Flora Danica yemek takımı serisidir. Bu koleksiyon, Danimarka'ya özgü tüm yabancı bitkilerin detaylı çizimlerini içeren bir botanik atlasıdır. Çalışma, Flora Danica serisinden esinlenerek, Çanakkale Kaz Dağları'na özgü endemik bitkilerden türetilen sofr seramiği dekor tasarımlarına odaklanmaktadır. Tasarımın dil, din, ırk ayrımı gözetmeksizin tüm coğrafyalarda ortak bir dil olma gücünü kullanarak, Kaz Dağları'ndaki endemik bitkiler hakkındaki bilinci arttırmak ve uluslararası rekabet ortamında sektöre marka değeri katacak tasarım çalışmaları hazırlamak hedeflenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Sofra Seramiği, *Flora Danica*, *Kaz Dağı Endemikleri*

In Tableware Ceramic Design Botanical Style and as a Design Element the Endemic Plants of Mount Ida

ABSTRACT

This article explores the evolution of tableware ceramics and decorative design, which began with Chinese porcelain in the late 16th century and transformed into rich expressions of branding with the establishment of porcelain factories. The emphasis is on factors such as the era, culture, design philosophy, and technology used in the production of tableware ceramics, highlighting their significance in adding value to the final products. One key focus of the study is the Flora Danica dinnerware series, which dates back to 1761 and continues today under the Royal Copenhagen brand. This collection serves as a botanical atlas containing detailed drawings of

¹ Bu çalışma, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Seramik ve Cam Anasanat Dalında tamamlanan aynı adlı yüksek lisans tezinin bir bölümünden üretilmiştir.

* Damla Sevgi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Seramik ve Cam Anasanat Dalı, dsevgi58@gmail.com, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9832-0560>

** Prof. Yeşim Zümrüt, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Seramik ve Cam Anasanat Dalı, zumrutyesim@gmail.com, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5078-4339>

all wild plants specific to Denmark. Inspired by the Flora Danica series, the research centers on the design of tableware ceramics derived from endemic plants in the Ida Mountains of Çanakkale. The design aims to utilize the universal language power that transcends language, religion, and ethnicity to raise awareness of endemic plants in the Ida Mountains and add brand value to the sector in the international competitive arena.

Keywords: Tableware, Flora Danica, Ida Mountain Endemics

GİRİŞ

İnsanlık tarihi kadar eski bir geçmişe sahip olan seramik, günümüze kadarki süreçte birçok değişim geçirmiş, kullanım alanları çeşitlenmiş ve endüstriyel üretim sürecinin de bir parçası haline gelmiştir. Endüstriyel alandaki seramiğin kullanım biçimlerinden biri sofraya seramiği sektörüdür.

Çin porselenleriyle birlikte Asya ve Avrupa'ya yayılan sofraya seramiği ve dekor tasarımı kültürü, 16. yüzyılın sonlarında porselen fabrikalarının ortaya çıkmasıyla önemli bir evrim geçirmiştir. Bu dönüşüm, günümüzün marka değeri içeren zengin anlatım biçimlerinin önünü açmıştır. İhtiyacı karşılamaya yönelik bir ürün olarak görülen sofraya seramiklerinde, kullanılan teknoloji ve porselenin niteliği kadar dekor tasarımları ve tasarımcı kimliği de ürüne değer katan bir unsur olarak görülmektedir. Ürün yüzeyinde yer alan tasarımın gücü ve etkisi o ürünün alıcı tarafından tercih edilirliliğini belirlemektedir. Geometrik, serbest doku, bitkisel, soyut, lekese, tematik vb. yüzey tasarımı üsluplarından özellikle bitkisel üslubun ele alındığı çalışmada Flora Danica serisi öncelikli olarak incelenmiştir. Flora Danica, bitki ressamlarınca Danimarka bölgesi botanik atlası olarak hazırlanan çizimler, sofraya seramiği dekorları ile hayat bulur. Özgün yapısı, marka değeri ve uluslararası platformda bölge bitkilerinin birebir tanınırlığına faydası ile bu seri Kaz Dağları endemik bitkilerinden çıkışla hazırlanacak yeni sofraya seramiği dekor tasarımlarına referans oluşturmuştur.

1.SOFRA SERAMİĞİ

İnsanlık tarihinin aydınlatılmasında önemli bir kültür birikimi sayılan seramiğin dünya üzerinde kullanımı binlerce yıllık bir sürecin ürünüdür. Kil, çömlekçi toprağı ve topraktan yapılmış kap anlamına gelen seramik (keramik)'in kökeni, Yunanca boynuz anlamındaki 'keramos' kelimesidir (Kalyoncu, 2014).

Seramiğin ilk kullanım alanı ilkel çanak-çömleklerdir. Yerleşik hayata geçiş ile birlikte pişirme, depolama, saklama ve servis etme gibi birçok amaçla kullanılmaktadır. (Parlak ve Şekerci, 2021: 323). Pek çok farklı kültürün izlerini geçmişten günümüze yansıtmayı başaran seramik, mimari alandan ev eşyalarına, teknolojik malzemelere kadar pek çok alanda karşımıza çıkmaktadır (Erzincan, 2023: 15).

Seramiğin endüstriyel anlamda çok geniş bir kullanım alanı bulunmaktadır. Sofraya seramiği de bunlardan biridir (Erzincan vd., 2023: 375). İnsanın temel ihtiyaçlarından biri, beslenmedir. İnsanın beslenirken kullandığı birçok ürün arasında yer alan sofraya seramikleri, kültür, gelenek ve tercihlere

bağlı olarak değişkenlik gösterebilmektedir. “Tarihsel süreçte cam, metal, taş, plastik, ahşap gibi birçok malzeme ile yapılan yemek kapları karşımıza çıkmaktadır. Ancak yemek kabı olarak kullanılan en eski malzemelerden bir tanesi de seramiktir” (Erzincan vd., 2021: 133).

Günümüzde bilim ve teknolojinin ilerlemesine paralel olarak mesafelerin kısaldığı, iletişimin kolaylaştığı, insanların ilgi alanlarına yönelik beklentilerin arttığı görülmektedir. Bu durum son elli, altmış yıl içindeki gelişmeler ile klasik mutfak geleneğinin değişimi üzerinde etkili olmuştur. Sanayi toplumunun gereklilikleri, getirdikleri, beslenme biliminin ortaya çıkışı ve gelişimi dünya geleneklerini de etkilemiştir. Çağın sunduğu olanaklar ile insanlar ilgisini çeken her şey hakkında kısa sürede bilgi sahibi olabilmektedir (Sevim, 2017: 197). Bu süreç sofrta seramikleri üzerinde de etkili olmuş, insanların beklentileri ve firmaların üretim süreçlerinde değişiklikler meydana gelmiştir.

2. SOFRA SERAMİĞİ FİRMALARININ İNCELENMESİ

Günümüzde seramik üretiminde çok çeşitli teknik ve teknolojilerle, artistik ve endüstriyel üretimler yapıldığının görüldüğünü belirten Sevim’e göre; artistik sofrta seramiklerinde özgünlüğe, görselliğe ve konsept tasarımlara önem verilmekte... yaygın olarak doğal objelerden esinlenilerek sofrta seramikleri üretilmektedir. Endüstriyel üretimlerde ise işlevsellik göz önünde bulundurularak çağdaş tasarımlar üretilmeye çalışılmakta, üretim süreçlerinde hijyen, sağlamlık gibi bütün kriterlere önem verilmektedir (Sevim, 2017: 205).

Sofra seramiği sektöründe farklı ürün ve tasarımlar sunan birçok marka yer almaktadır. Sofra grubu kategorisinde pek çok sınıf bulunur, günümüzde bu kategoride ihtiyaç olan birçok ürünü hızlı ve kolay bir biçimde bulmak ve incelemek mümkündür. İhtiyaca ya da beğeniye yönelik yemek takımları ya da sofrta için üretilmiş ürün gruplarına ulaşılması sektörde farklı birçok firmanın var olması avantajı ile mümkün olmaktadır.

Tablo 1’de on farklı “marka, model adı, kişi sayısı, parça sayısı, malzeme türü ve ürün görseli” yer almaktadır. Ülkemizde en çok tercih edilen ve talep gören model anlayışları tabloda incelenmiştir. Porselen firmalarının zamansız ve çeyiz seti adı altında gruplandıkları klasik renk, dekor ve biçim anlayışının hakim olduğu ürünlere de tablo da yer verilmiştir.

Ülkemizde tanınırlığı daha yüksek olan yemek takımı ve sofrta seramiği markaları, genel bir bakış açısı ile tablo 1’de belirtilmiştir.

Tablo 1: Ülkemizde Satış Yapmakta Olan Porselen Firmalarının İsimleri ve Ürün Görselleri

Marka	Model Adı	Kişi Sayısı	Parça Sayısı	Malzeme Türü	Serinin Görseli
Koleksiyon	Mislina Yemek Takımı Altın Gri Çiçek	12 Kişilik	122 Parça	Porselen	
Porland	Chopin Bakır Yemek Takımı	12 Kişilik	60 Parça	Porselen	
Kütahya Porselen	Bone İlay Yemek Takımı	12 Kişilik	54 Parça	Porselen	
Karaca	Rowan New Bone Yemek Takımı	12 Kişilik	69 Parça	Bone	
Bernardo	Elegant Kalypso Gold Yemek Takımı	12 Kişilik	55 Parça	Porselen	
Güral Porselen	CameliaKare Yemek Takımı Gümüş	12 Kişilik	54 Parça	Bone	
Jumbo	Gardenia Yemek Takımı	12 Kişilik	61 Parça	Porselen	

Emsan	Fine Bone Sedef Kare Yemek Takımı	12 Kişilik	60 Parça	Bone	
Pierre Cardin	Blush Yemek Takımı	12 Kişilik	60 Parça	Porselen	
Schefar	Dina Yemek Takımı Platin	12 Kişilik	60 Parça	Porselen	

Tabloya eklenmiş olan yemek takımları içinde bulunan parçalar şu şekildedir;

- Yemek Tabakları: Ana yemeklerin servisi için kullanılan büyük tabaklar.
- Çorba Kaseleri: Çorba veya aperatiflerin servisi için kullanılan daha derin kaseler.
- Pasta Tabağı: Tatlılar veya atıştırmalıklar için kullanılan daha küçük tabaklar.
- Salata Kasesi: Salataların servisi için kullanılan genellikle daha büyük kaseler.
- Servis Tabağı: Yemeklerin masaya servisi için kullanılan büyük tabaklar.
- Komposto Kaseleri: Komposto veya meyve salatalarının servisi için kullanılan kaseler.
- Kayık Tabakları: Özellikle atıştırmalıklar veya garnitürler için kullanılan özel şekle sahip tabaklar.
- Tuzluk ve Biberlik: Sofra tuzunu ve biberini servis etmek için kullanılan kaplar.
- Kürdanlık ve Kapağı: Kürdanların saklanması ve sunumu için kullanılan bir kap.
- Çorba Tenceresi ve Kapağı: Büyük miktarlarda çorba veya yemeklerin pişirilip servis edilmesi için kullanılan özel tencere.

Yemek takımı seçerken, üretim malzemesi, tasarımı, dayanıklılığı ve parça sayısı etkili olan faktörler arasındadır. Bu alanla ilgili yapılmış olan katalog taramaları ve internet kaynaklarından faydalanılarak genellikle 4, 6, 8, 12 veya daha fazla kişilik yemek takımlarının rağbet gördüğünü söylemek mümkündür. Bu seçim hem kişisel tercihlere hem de kullanım ihtiyaçlarına göre değişiklik gösterebilmektedir. Sofrada sunulacak yemekleri estetik sunumu ve düzeni, takımın uzun ömürlü kullanımı, dayanıklılığı, ideal yemek takımı seçiminde müşteri kitlesi için önemli faktörlerdir.

Çok parçalı ve çeyiz seti olarak adlandırılan ürün grupları, genellikle klasik tasarım anlayışının hakim olduğu serileri içermektedir. Bu setlerde genellikle düz renkler tercih edilirken, günlük yemek ve servis takımları olarak adlandırılan serilerde ve kahvaltılık setlerinde ise tema, desen ve renk anlayışında çeşitlilik göze çarpmaktadır. Bu anlamda yurtdışında ve yurtiçinde sofraya seramiği sektöründe, diğer sektörlerde olduğu gibi, trendlerin büyük bir öneme sahip olduğunu söylemek mümkündür. Çalışma kapsamında, Porland, Karaca, Bella Maison, Royal Copenhagen Flora Danica, Wanelli ve Villeroy Boch firmaları ürün grupları incelenirken bitkisel motifli ürünlerle sınırlandırılmıştır. Firmaların bitkisel üslupta dekorladığı ürünlerde, temel dekor tekniklerinden, dekal, fırça dekoru, dijital baskı, kalıp içi dekor yöntemleri, altın ve platin uygulamaların kullanıldığı görülmektedir. Renkler, tasarım anlayışı firmaların genel üslubu ile hedef kitlesiyle örtüşür niteliktedir.

3. Bitkisel Üsluba Sahip Sofra Seramiği Firmaları ve Flora Danica Serisi

Porland firmasının resmi internet sayfasında “Botanical” serisi koleksiyonun ürün hikayesi kısmında; menekşe, lavanta, kelebek gibi bitki ve hayvan desenlerinin; sır üstü altın ve platin dekorlarının bir arada kullanıldığı belirtilmektedir. Desen tasarımlarında kırlardaki yabancı çiçekler, her bir birimde birbirini tamamlayacak şekilde büyük küçük dengesi içerisinde gerçekçi bir üslup ile bir arada kullanılmaktadır. Pastel yeşiller, sarılar; sistemli tekrarlar ve kenar bordüründe altın dekor uygulamaları gözlemlenmektedir.

Tablo 2: Porland Botanical 27 Parça 6 Kişilik Yemek Takımı

Kaynak: (Porland, Botanical, 2024).

Tablo 3: Karaca Flor 24 Parça 6 Kişilik Yemek Takımı

Kaynak: (Karaca, Flor, 2024).

Karaca firmasının, internet sitesinde Porland firmasına benzer şekilde bir açıklama bulunmamaktadır. Ancak Tablo 3'te yer alan görsel incelendiğinde, tasarımın bordür kısmında benzer küçük büyük dengesi gözetilerek, çiçek motiflerine vintage bir yaklaşımla yer verildiği görülür. Kase ve yemek tabağında desen formun merkezinde yer almaktadır.

Tablo 4: Bella Maison Vintage 48 Parça Yemek Seti

Kaynak: (Bella Maison, Vintage, 2024).

Bella Maison firmasının üretmiş olduğu "Vintage" serisinde, servis tabağının bordür kısmında tüm planı kapsayan yoğun bir desen çalışılmışken, yemek tabağında sadece tek bir yönden merkez noktaya doğru yayılan bir desen tasarımı yapılmıştır. Serinin kase formunda ise daha minimal bir yaklaşımla motifler ince bir bant oluşturacak şekilde bordür desen çalışılmıştır. Diğer serilerden farklı olarak tabakların bordür kısımlarında kalıp içi rölyef tekniğinin kullanıldığı görülmektedir.

Tablo 5: Wanelli Manoli 50 Parça Yemek Takımı

Kaynak: (Beymen, Wanelli Manoli, 2024).

Tablo 5’te bulunan “Wanelli Manoli” serisinin internet sitesinde bulunan açıklamasından yola çıkarak birinci sınıf porselen ürününün üzerine oluşturulmuş olan desen tasarımı pembe ve yeşilin en canlı tonları ile çiçek ve yıldız dekorlarından oluşmaktadır. Çok renkli dekor anlayışının yanında pastel gri tonlarda eskiz tadında çizgisel bir üslubunda bir arada kullanıldığı gözlenir. Desen formların merkezinden ziyade üstten görünüşte birbirini tamamlayacak şekilde tasarlanmıştır.

Tablo 6: Villeroy & Boch Old Luxembourg 12 Kişilik 51 Parça Porselen Yemek Takımı

Kaynak: (Beymen, Villeroy & Boch, 2024).

Tablo 6 da eklenmiş olan “Villeroy Boch Old Luxembourg” serisinde serpmе desen olarak tanımladığımız dekor anlayışı ve beyaz porselen yüzey üzerine kobalt ve siyah renklerinden oluşan bir desen tasarımı uygulanmış olduğunu görmekteyiz. Formun yüzeyinde kullanılan minimal desenler kendi içinde bir dinamiğe sahiptir ve aynı zamanda desen yemek takımının bordur kısımlarındaki rölyef etkileriyle de desteklenmektedir.

Tablo 7: Royal Copenhagen, Flora Danica Serisinin Oluşum Aşamaları

Kaynak: (Royal Copenhagen, Flora Danica,2024).

Tablo 7’de yer alan ve dünya çapında tanınırlığa sahip olup önemli koleksiyonlarda yer alan flora danica serisi günümüzde Royal Copenhagen markasıyla üretilmektedir. Sofra seramiğinde bitkisel üsluba en iyi örneklerden biri niteliğinde olan serinin hikayesi Danimarka'nın botanik atlasının çıkarılması çalışmaları ile başlar. 1752’de botanikçi Georg Christian Oeder’in bu göreve atanmasıyla başlayan süreç, 9 yıl sonra ilk kitapçığın yayınlanmasıyla devam eder.122 yıl süren bir proje ve toplamda 51 kitapçık ve 3 ek kitaptan oluşan bu önemli botanik eser, 3240 çiçek ve bitki motifinin detaylı çizimlerini içermektedir. Koleksiyon, 60 oyulmuş bakır levha baskıdan oluşan her biri 18 ciltlik folyo kitaptan meydana gelir. Bilimsel bir detay ve estetik anlayışla hazırlanan her bir cilt, zengin bitki çeşitliliği ile dikkat çekmektedir. Tema olarak bitkisel çizimlerden çıkışlı desen tasarımları yapmış olan porselen firmaları incelendiğinde, bu firmalar arasından Royal Copenhagen firması Flora Danica serisinin desen tasarımlarının diğer marklardan net bir çizgi ile ayrıldığı gözlemlenmektedir. Tablo 7’de yer alan görselde, günümüzde hala ilk günkü heyecan ve titizlikle üretimine devam edilen Flora Danica serisinin farklı aşamaları izlenebilir. Özel sipariş üzerine hazırlanan Flora Danica serilerinde, 3000 çiçek motifi ve 40 farklı form bulunmaktadır. En az 8 kez fırınlanan, çok sayıda elden geçen ürünlerde motif ve formlar arasından yapılan tercihe göre ressamın üslubu ve yaklaşımıyla birlikte

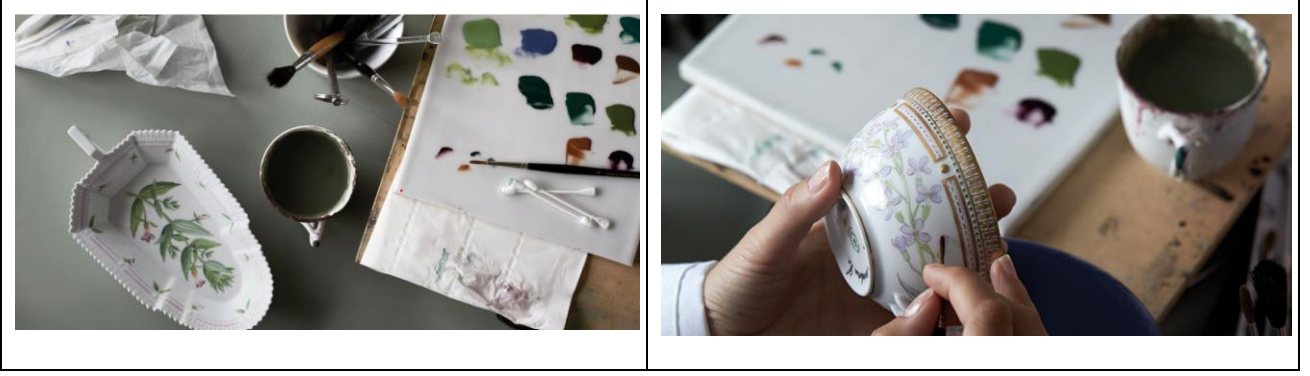
desen porselen yüzeye uygulanır. Dünyada Flora Danica'yı çalışan 20'den az zanaatkar ve sanatçı bulunmaktadır. Köklü bir botanik bilgisi, yıllar süren eğitim ve tecrübe aynı zamanda sabır gerektirir. Flora Danica'nın renk paleti oldukça karmaşık olduğu için renk kombinasyonu derinlemesine anlaşılmalıdır (Zümrüt ve Sevgi, 2021: 151).

Tablo 8: Flora Danica Servis Tabağının Oluşum Aşamaları

Flora Danica ressamaları, sanatsal ustalıklarıyla öne çıkan porselen üzerine motif aktarımında özgün bir süreci izlerler. Beyaz sırlı porselen ve orijinal motifin kopyası, ressamların referans noktalarını oluşturur. Seçilen motif doğrultusunda ressam, beyaz sırlı yüzey üzerine kurşun kalemle detaylı bir eskiz yapar. (Tablo 8) Bir çiçeği veya yapraklı bir sarmalı porselen zemine başarıyla aktarabilmek, serbest el çizim yeteneği ve orantı anlayışını gerektirir. Ressam, serbest el çizimini tamamladığında, bu çizimi belirginleştirir. Kontur rengi kuruduktan sonra, renklendirme aşamasına geçilir. Ressam, renk skalasının açık ucundan başlar ve kendi karışımlarıyla doğru tonları elde edene kadar çalışır. Porselen, üçüncü pişirme sürecinden geçtikten sonra renkler derinleşir ve kontrastlıkları artar. Bu süreç, motiflerin ışık, gölge, renk ve form açısından amaçlanan şekilde oluşana kadar tekrarlanır. Tamamlandığında, 24 ayar altın ile boyanmak üzere porselen altın yaldızcıya devredilir (Flora Danica Catalogue, 2023).

Tablo 9: Flora Danica Serisinin Renk Paleti ve Sır Üstü Fırça Dekorü Uygulanması

Kaynak: (Royal Copenhagen, Flora Danica,2024).

Sıradan bir bitki çiziminin ötesinde bitkinin aslına uygunluğunun önem taşıdığı seride, bu dekoru uygulayacak kişilerinde alanlarında çoklu eğitim almaları ve uzmanlık geliştirmeleri beklenir. Porselen yüzeyinde sır altı, sır üstü fırça dekoruna ve malzemeye hakim olacak kişinin aynı zamanda bitki ressamlığı eğitimi de almış olması gerekmektedir. Flora Danica serisinin üretim süreçlerine dair yapılan literatür ve internet araştırmasında, kalıp ve yıldız uygulamalarda çalışanların zanaatçı olarak adlandırılırken porselen yüzeye deseni aktaranların botanik ressamlar olarak tanımlandığı belirlenmiştir.

Botanik ressamlığının tarihsel sürecine kısaca değinmek gerekirse, 16. yüzyılın ortalarında, baskı tekniklerindeki gelişmeler, bitkilerin detaylı bir şekilde gözlemlenip resmedilmesine yeni olanaklar sağlar. Taş baskı ve gravür tekniklerindeki ilerlemeler, ince çizgilerin yanı sıra noktalama gravürü kullanılarak detaylı tonlamaların gerçekleştirilmesini mümkün kılmıştır. 18. yüzyılın başlarında gerçekleşen keşif gezileri, toplumların yeni coğrafyaları keşfetmeye yönelmesinde önemli bir etken olmuştur. Bu dönemde, botanikçiler ve sanatçılar, egzotik bitki türlerini Avrupa'ya tanıtarak ve çizimleri aracılığıyla bilgi paylaşarak önemli bir rol oynamışlardır. Aydınlanma Çağı olarak adlandırılan bu dönemde, bilim ve sanat arasındaki ilişki önem kazanmıştır. 21. yüzyıla gelindiğinde ise dijital fotoğrafçılığın ilerlemesi, bitkilerin detaylı anatomik yapısını inceleme imkanını artırmıştır. Dijital fotoğrafların kullanımı, sanatçılara daha keskin ve detaylı resimler oluşturma fırsatı sağlamış ve 'Giclée' baskı teknolojisiyle bu resimlerin orijinaline yakın kopyalarının üretilmesine olanak tanımıştır (Güner, 2020: 16-18).

Tablo 10: Danimarka Botanik Atlasta Yer Alan ve Bitki Ressamlarınca Yapılan Çizim Örnekleri

Yapılan araştırmada lkemizde Flora Danica ile benzer tasarım anlayışı ve çıkış noktasına sahip üretim yapan bir sofr seramiği firması örneğine rastlanmamıştır. Zengin tarihi ve kültürel verilerinin yanı sıra doğası ile de önemli illerimizden biri olan Çanakkale'nin Kaz Dağları endemik bitkileri bu kapsamda örnek bir çıkış noktası oluşturacaktır. Bu bölgenin korunması ve belgelenmesine dair farklı disiplinlerden bilim insanlarının çalışmaları bulunmaktadır.

4. anakkale Bölgesi Kaz Dağları Endemik Bitkileri

Yunanca endemos kelimesinden gelen Endemik sözcüğü, sınırlı yayılışa sahip bitki gruplarını ifade etmekte kullanılır. Endemizm ise bir bitki türünün dar bir bölgede bulunması durumudur. Bir bitki, sınırları belli, dar bir alanda yayılış gösterirse o bitkiye endemik bitki denmektedir. Bu alan birkaç metrekareden bir kıtaya kadar genişletilebilir. Fakat pratikte, sadece bölgesel veya daha dar alanlarda yayılış gösteren bitkiler endemik olarak kabul edilmektedir (Kaya, 2005).

Kaz Dağlarının doğal, ekonomik, tarihi ve kültürel kaynak değerleri açısından oldukça zengin bir potansiyele sahip olduğu bilinmektedir. anakkale'nin kültürel, sosyal, ekolojik ve ekonomik açıdan geleceğe bırakacağı en önemli miraslardan biridir. Yer st ve yer altı su rezervleri, sıcak ve soğuk su kaynakları ile bölgenin yaşam kaynaklarını oluşturmaktadır. Literatür taramalarından yola çıkarak doğal bitki örtüsünün önemli bir bölümünü oluşturan ormanları, endemik türler açısından zengin biyolojik çeşitliliği, genetik yapısıyla Kaz Dağları, oksijen üretimi açısından dünyanın en önemli üç bölgesinden biridir.

250 yıllık bir geçmişi olan Çanakkale ili flora çalışmaları Kazdağları, Troya ve Skamender bölgelerinde yoğunlaşmıştır. Çanakkale Biyolojik Çeşitlilik Projesi kapsamında Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Biyoloji Bölümü tarafından literatürde bahsedilen yerler haricinde diğer bölgelere de gidilerek oldukça geniş kapsamlı bir çalışma ile örnekler toplanmıştır. Çalışılan bütün örneklerin şahit örnekleri Çanakkale Botanik Bahçesi Herbaryumu (CBB)'nda saklanmaktadır (Karabacak vd, 2019).

Tablo 11: Çanakkale Botanik Bahçesi Herbaryumu (CBB)

Tablo 11’de Kaz Dağları bölgesinde yetişmekte olan ve ulaşılabilen endemik bitki türleri, tehlike durumu, isimleri, görselleri ve özellikleri üst başlıklarında listelenmiştir.

Tablo 12: Kaz Dağ’ı Bölgesi Milli Park Sınırları İçerisindeki Endemik Bitki Türleri

BİTKİ İSMİ	GÖRSEL	ÖZELLİĞİ	TEHLİKE TÜRÜ
<i>Jasione idaea</i> Stoj. (Kum çamı)		Çok yıllık, beyaz sert tüylü, üst bölümünde hemen hemen tüysüz bitkilerdir. Gövde çok sayıda ve toprağa yatık bir şekilde gelişim göstermektedir. Bitkinin çiçek rengi mavidir.	VU-Zarar Görebilir
<i>Hieracium scamandris</i> Zahn (Parlak Şahinotu)		Bitkinin gövde uzunluğu 50-60 cm olan ve çok sayıda basit örtü tüylü yapısıyla bilinmektedir. Çiçek rengi sarıdır.	EN-Tehlikede
<i>Hieracium marmoricola</i> Sell & West (Yştik Şahinotu)		Gövdesi 30-40 cm boyunda, dağınık yıldızsı ve az sayıda örtü tüylü bazen üst tarafta kısa salgı tüylü yapısı olan sarı renkli bir bitki türüdür.	CR-Çok Tehlikede
<i>Cirsium steirolepis</i> Petrak (Deve Dikeni)		Boyu en az 100 cm olan iki yıllık bitkilerdir. Çiçek rengi morumsu - kırmızımsıdır.	CR-Çok Tehlikede

<p><i>Centaurea odyssei</i> Wagenitz. (Peygamber çiçeği)</p>		<p>Gövdeleri 10-20 cm dik ve tek yoğun yapraklı olan bitkilerdir. Silindirik, öcümcem ağsı tüylü, ekler 10-20 mm uzunluğunda dikenli ve çiçeği sarı renklidir.</p>	<p>EN-Tehlikede</p>
<p><i>Achillea fraasii</i> Schultz Bip. var. <i>troiana</i> Aschers. & Heimerl (Civan perçemi, Ayyadana)</p>		<p>Gövdeleri 25-50 cm boyunda olan bitkilerdir. Kenar çiçekleri beyaz 5-7 tane, 2-3mm Ortadaki çiçekleri sarı renkli 25-30 tanedir.</p>	<p>CR-Çok Tehlikede</p>
<p><i>Abies nordmanniana</i> (Stev.) Spach subsp. <i>equi-trojani</i> (Asch. & Sint. ex Boiss.) Coode & Cullen (Kazdağı Göknaarı, Andız)</p>		<p>35 metreye kadar boylanabilen ağaçlardır. Kozalaklar silindirik, tomurcuklar reçinesizdir.</p>	<p>LR (nt).</p>
<p><i>Sideritis trojana</i> Bormm. (Sarıkız çayı, Dağ çayı)</p>		<p>Basit ya da az dallanmış gövdelere sahip, 20- 60 cm boyunda çok uyluk bitkilerdir. Gövde yoğun basık beyaz yünsü tüylüdür, çiçek rengi sarı ve 10- 12 mm tüylü içte kahverengi çizgilidir.</p>	<p>EN-Tehlikede</p>
<p><i>Nepeta sibthorpii</i> Benth. subsp. <i>tumeniana</i> T. Dirmenci (Kedi nanesi, Pisik otu)</p>	<p>Görsele ulaşamadı.</p>	<p>Çok yıllık odunlu kökten itibaren çok sayıda yükselici gövdeli 15-27 cm boyunda bitkilerdir. Çiçek rengi beyaz ve pembe lekeli.</p>	<p>CR-Çok Tehlikede</p>
<p><i>Astragalus idae</i> Širj. (Geven)</p>		<p>Yastık oluşturan 10- 15 cm boyutunda bodur çalılardır. Yaprak dalları dikenlidir. Çiçekler sapsız ve her yaprak koltuğunda ortalama 4 tane pembe ila morumsu-kırmızımsı renkte çiçeğe rastlanmaktadır.</p>	<p>VU-Zarar Görebilir</p>
<p><i>Digitalis trojana</i> Ivan. (Yüksük otu, Arı Kovanı)</p>		<p>Gövdesi 30-80 cm olan, iki yıllık ya da çok yıllık bitkilerdir. Çiçeğin rengi kırmızımsı-kahverengi 20-25mm tüp şişkin içte koyu damarlı, alt lop 7-13mm dikdörtgensiyuvarlak, beyaz ile kırmızımsı kahberengi damarlı bitkidir.</p>	<p>VU-Zarar Görebilir</p>

<i>Hypericum kazdaghensis</i> Gemici & Leblebici (Kantaron, Binbirdelik otu)		Gövdeleri 10- 15 cm boyutunda olan çok yıllık bitki türüdür. Çiçek rengi sarıdır.	EN-Tehlikede
<i>Ferulago idae</i> N. Özhatay et E. Akalın (Kişniş, Kurt kulağı)		5-25 cm boyunda yere paralel olarak gelişen bitkilerdir.	VU-Zarar Görebilir
<i>Thymus pulvinatus</i> Çelak (Yer Kekik)		Çiçekli gövdeleri 2-4 cm boyunda olan çok yıllık otsu bitkilerdir. Çiçek rengi morumsu- kırmızıdır.	CR-Çok Tehlikede

Yapılan araştırmalarda ülkemiz florasının çok kapsamlı şekilde çalışıldığı ve Kaz Dağlarının dünya çapında önemli bir merkez olarak bu çalışmalarda yer aldığı görülmektedir. Bu bölge çok sayıda yabancı ve yerli araştırmacı için hazine niteliğindedir. Yaklaşık 800 bitki türünü barındıran bölgede bu bitkilerden 77'sinin endemik, 32'sinin ise dünyada sadece Kaz dağlarında bulunduğu tespit edilmiştir. Sadece o bölgede yetişen oraya özgü anlamına gelen endemik bitki başlığı altında değerlendirilen bu bitkilerden bazıları; Kazdağı göknarı, Kazdağı çayı, kekikler, Kazdağı kantaron çiçeği, civanperçemidir.

(ÇOMÜ) Fen Edebiyat Fakültesi Biyoloji Bölümü Öğretim Üyesi Yrd. Doç. Dr. Ersin Karabacak dağlardaki bitki çeşitliliğinin korunmasının önemine değinerek, kaygısını Plant Peyzaj ve Süs Bitkiciliği Dergisinde yayımlanmış olan yazısında şu şekilde dile getirmektedir (plantdergisi.com, 2021):

"Eğer bu türlerin soyları tükenirse dünyada ortadan kalkacak. Belki de keşfedilmeden kaldırılanlar bile oldu. Sadece Kaz dağlarında yetişen bitkilerden 12 türün soyu kritik düzeyde. Her an tükenebilir. 10 tanesinin de soyunun tükenmesi yüksek boyutlarda. 1999 yılından beri Kaz dağlarında çalışıyorum. O zaman gördüğüm Kazdağı çayının popülasyonunda yüzde 80 oranında gerileme var. Bunu başka bir yerde yetiştirmeye çalıştık, ancak başaramadık. Milli parklar buralarını koruyor ama bu türlerin biraz da sürdürülebilirliğini sağlamak gerekiyor."

Bu noktada yapılması gereken her disiplinin kendi bakış açısı ve yaklaşımı ile konuyu ele alması olacaktır (Zümrüt ve Sevgi, 2021: 154).

Çalışma kapsamında günümüzdeki sofa seramiği tasarımlarına odaklanarak, endemik bitkilerin tehlike kategorilerine göre bir sınıflandırma yapılmış ve aynı zamanda Flora Danica serisi referans alınarak desen tasarımları geliştirilmiştir. Kaz Dağları endemik bitkilerinin, hem ekolojik hem de

estetik açıdan değerlendirilerek sofa seramiği tasarımlarında kullanılması, kültürel mirasın korunması, görünür kılınması ve farkındalık açısından önemlidir. Geleneksel ve modern tasarım öğelerini birleştirerek yapılan yeni tasarım önermeleri ile sofa seramiği tasarımına yeni bir perspektif sunmak amaçlanmaktadır. Tasarım süreci; seçilen endemik bitkinin birebir çizimi, karakalem ve renklendirilmiş sulu boya çizimleri aşamalarından oluşmaktadır. Bitkiyi tanımaya yönelik yapılan çizgi, leke, renk, doku ve geometrik alt yapı eskizleri tamamlandıktan sonra sofa seramiği formlarının çapları referans alınarak kağıt şablonlar hazırlanmıştır. Bu eskizlerden çıkışla temel tasarım ilkeleri doğrultusunda sofa seramiği dekor tasarımına uygun şekilde karışık teknik kullanılarak ön tasarım çalışmaları yapılmıştır. Bu tasarımlar bilgisayar ortamına aktarılarak Photoshop programı ile tekrar çizilmiş, renk, boyut ve tasarım varyasyonları çalışılmıştır. Dijital ortamda belirlenen ürün gruplarının üzerine aktarılan tasarımlar ile sunum paftaları hazırlanmıştır.

Tablo 13: Crocus Gargaricus (Kaz Çiğdemi) Bitkisinin Karakalem ve Sulu Boya Eskiz Çalışmaları

Tablo 13' de bulunan endemik bitki türlerinden Crocus Gargaricus (Kaz Çiğdemi) bitkisinin eskiz çalışması yapılmıştır. Flora Danica serisinde de görülen bitki analizlerindeki yaklaşım ile bitkiler dal, çiçek, yaprak, gövde ve kök yapısı ile ele alınmıştır.

Tablo 14: Endemik Bitki Türlerin Karakalem ve Sulu Boya Eskiz Çalışmaları

Tablo 14’de bulunan bitki türlerinin isimleri şunlardır; “*Digitalis Trojana* (Yüksük Otu), *Silene Bolanthoides* Nakil (Gıcığıcı), *Muscari bourgaei* Baker (Arap Sümbülü), *Achillea fraasii* Schultz Bip. var. *troiana* Aschers. & Heimerl (Civan perçemi, Ayvadana) ve *Crocus Gargaricus* (Kaz Çiğdemi)”. Bütünsel bir yaklaşımla bir araya getirilen her bir bitkinin, anatomik özellikleri ile birlikte renk paleti kapsamlı bir şekilde değerlendirilmiştir. Aynı zamanda ayrı ayrı detaylı renk analizleri, karakalem ve sulu boya eskiz çalışması eklenmiştir. Fakat tüm çizimleri kapsayacak şekilde bir açıklama eklemek gerekir ise eklenmiş olan çizimler bir botanik ressamı yaklaşımı ile veya bu mesleğin gerektirdiği profesyonellik anlayışı ile değil daha serbest fırça darbeleri ile tasarım süreçleri yürütülmüştür.

Tablo 15: Crocus Gargaricus (Kaz Çiğdemi) Harmony Serisinin Sunum Paftası

Tablo 15’de eklenmiş olan görselde Crocus Gargaricus(Kaz Çiğdemi) bitkisi sofraya seramiği üzerine desen tasarımı olarak kullanılmıştır. Ön eskiz çalışması tamamlanmış olan desenler bilgisayar ortamına aktarılarak, dijital yöntemlerle tasarımlar tamamlanmış, varyasyonları çalışılmış ve tasarım paftası hazırlanmıştır.

Tablo 16: Crocus Gargaricus (Kaz Çiğdemi) Gilding Serisinin Sunum Paftası

Porland, Karaca, Bella Masion gibi firmaların sofrta seramiği üretim standartları göz önünde bulundurarak, tasarımlar seri üretime uygun olacak şekilde tamamlanmıştır. Tablo 15 ve 16'da eklenmiş olan görselde Crocus Gargaricus(Kaz Çiğdemi) bitkisi sofrta seramiği üzerine desen tasarımı olarak kullanılmıştır. Ön eskiz çalışması tamamlanmış olan desenler bilgisayar ortamına aktarılarak, dijital yöntemlerle tasarımlar tamamlanmış, varyasyonları çalışılmıştır. Pafta düzenlemeleri ise kurumsal bir firmanın katalog düzenlemelerini referans olarak hazırlanmış, tasarımcının ismi, çıkış

noktası, renk paleti, seri ismi ve temasını anlatan bir açıklama eklenmiştir. Aynı zamanda Harmony ve Gilding serilerini oluşturan tabakların üstten görünüşleri, sofra düzeni önermesi eklenmiştir.

Tablo 17 Kazıma Tekniği ve Sır Üstü Boyama Tekniği

Seramik alanında kullanılan bazı dekorlama yöntemleri ile tablo 17’ de görülen örnekte farklı bir teknik denenerek ürün deri sertliğindeyken yüzeyde kazıma tekniği ile rölyef etkisinde desen aktarılmıştır. Bisküvi ve sırlı pişirimi tamamlandıktan sonra sır üstü tekniği ile renklendirilmiş ve üçüncü pişirimi yapılmıştır.

Tablo 18: Sır Üstü Boyama Tekniği

Tablo 18’de görselleri eklenmiş olan sır üstü fırça dekoru ile LR(lc) az tehdit altında olan *Muscari Bourgaei* Baker (Arap Sümbülü) ve *Muscari Latifolium* Kirk (Dağ Sümbülü) endemik bitki türleri stilize edilerek desen tasarımları oluşturulmuş ve duvar tabağı adı ile dekoratif obje niteliğinde üretilmekte olan ürünün yüzeylerine aktarılmıştır. Tablo 17 ve 18’ de eklenmiş olan çalışmalar butik bir atölyede farklı seramik dekorlama teknikleri uygulanarak üretilebileceği düşünerek alternatif önermeler olarak eklenmiştir.

SONUÇ

Makale kapsamında konu genelden özele ele alınmış, birçok sofrta seramiği üreticisi incelenmiş, özellikle bitkisel üslupta tasarlanan sofrta seramikleri ele alınmış ve ülkemizde Royal Copenhagen tarafından üretilen Flora Danica yemek takımı serisi örneğinde görülen yaklaşımda bir üretim grubunun çalışılmadığı tespit edilmiştir. Bu eksikliği gidermek adına zengin bir coğrafyanın gücü ve disiplinler arası bir bakış açısı ile tasarımın; dil, din, ırk ayrımı gözetmeksizin tüm coğrafyalarda ortak bir dil olma gücünü kullanarak, Kaz Dağları endemik bitki türlerinden çıkışla sofrta seramiği tasarım önerileri sunulmuştur.

Uluslararası literatürde önemli bir konuma sahip olan ve yok olma tehdidi altındaki Kaz Dağları endemik bitkilerine farkındalık yaratma ve sektöre uluslararası rekabet ortamında özgün tasarımlar ile marka değeri katma noktasında önemli bir örnek çalışmadır. Bakış açısı ile alanda yeni literatür ve tasarım çalışmalarına katkı sağlayacaktır.

Ida Mountains Endemic Plants as Botanical Style and Design Elements in Tableware Ceramic Design

EXTENDED SUMMARY

The period in which table ceramics are produced, the cultural and design perspectives of that era, and the technology used are crucial factors contributing to the value of the product. This study focuses on the evolution of table ceramics and decorative design culture, starting from the late 16th century with Chinese porcelain and undergoing a transformation into rich narrative forms with brand qualities, particularly with the establishment of porcelain factories. One of the significant aspects explored in the study is how the botanical style is approached in the products of different table ceramic manufacturers with brand value. A noteworthy case examined in the study is the Flora Danica dinnerware series, which has a historical background dating back to 1761 and continues to be produced under the Royal Copenhagen brand. This collection serves as a botanical atlas featuring detailed drawings of all wild plants specific to Denmark. Inspired by the Flora Danica series, the study specifically focuses on table ceramic decor designs derived from endemic plants unique to Mount Ida in Çanakkale. By leveraging the universal language of design, irrespective of language, religion, or race, the aim of the design is to increase awareness about endemic plants in Mount Ida and create design works that contribute to the sector's brand value in the international competitive environment.

The text emphasizes that during the preparation of decorative designs on the surfaces of table ceramics, designers are influenced by various sources of inspiration. With the emergence of porcelain factories, this transformation has evolved into rich narrative forms with brand value in contemporary times. The focus is on the time of production, culture, design philosophy, and the technology used in the creation of table ceramics, highlighting how design and technology add value to the product.

Ceramic, a privileged and environmentally friendly material, has found application in many fields, ranging from architecture to household items and technological materials. The text emphasizes the significance of tableware arrangement for many people and the wide range of products offered by numerous brands in this sector. It mentions various classes among tableware products, highlighting the advantage of easily finding the desired items in today's technology and with the benefits of different companies. The text also emphasizes that accessing various tableware sets such as dinnerware, breakfast sets, and tea sets, and making choices among different designs have become easier with the advantages of today's technology and various companies. Additionally, it points out the importance of trends in the tableware ceramic sector, both domestically and internationally, similar to other

industries. The design patterns of products from companies like Porlan, Karaca Bella Maison, Royal Copenhagen Flora Danica, Wanelli, and Villeroy Boch have been examined in the text.

The Flora Danica series, globally recognized and featured in significant collections, is currently produced under the Royal Copenhagen brand. The story of this series, which stands as one of the best examples of botanical style in table ceramics, begins with the efforts to compile Denmark's botanical atlas. The process, initiated with the appointment of botanist Georg Christian Oeder in 1752, continued with the publication of the first booklet nine years later. This important botanical work, spanning 122 years and consisting of a total of 51 booklets and 3 additional books, includes detailed drawings of 3240 flower and plant motifs. The collection is comprised of 60 folio books, each consisting of 18 volumes with engraved copperplate prints. Each volume, prepared with scientific detail and aesthetic understanding, attracts attention with its rich plant diversity. When examining porcelain companies that have derived pattern designs from botanical drawings as a theme, it is observed that Royal Copenhagen stands out distinctly from other brands in the design of the Flora Danica series. The visual in Table 5 illustrates various stages of the Flora Danica series, which continues to be produced with the same enthusiasm and meticulousness as the first day. In specially ordered Flora Danica series, there are 3000 flower motifs and 40 different forms. In products fired at least 8 times and handled extensively, the design is applied to the porcelain surface according to the preference made among motifs and forms, along with the artist's style and approach. Globally, there are fewer than 20 craftsmen and artists working on Flora Danica. Rooted botanical knowledge requires years of education and experience, as well as patience. Understanding the color combination is essential due to the complex color palette of Flora Danica.

In the context of table ceramics, the design process of dinnerware series has been systematically analyzed, with a particular focus on botanical drawing-themed pattern designs. In the examination of porcelain companies, it is emphasized that the Flora Danica series stands out distinctly from other brands and is still meticulously handcrafted to this day. While noting that flower motifs and gold embellishments in this series are based on different areas of expertise, it is mentioned that a porcelain company with a similar design process could not be identified in Turkey.

Ida Mountains is known to possess a rich potential in terms of natural, economic, historical, and cultural resources. It stands as one of the most significant legacies that Çanakkale will pass on culturally, socially, ecologically, and economically to the future. Both above-ground and underground water reservoirs, along with hot and cold water sources, constitute the region's life resources. Based on literature reviews, Ida Mountains is considered one of the world's top three regions in terms of oxygen production, with its crucial contribution to natural vegetation, rich biological diversity in terms

of endemic species, and genetic structure, mainly represented by its forest cover. Research indicates that our country's flora has been extensively studied, and the Ida Mountains play a significant role in these studies on a global scale. This region is a treasure trove for numerous foreign and domestic researchers. With approximately 800 plant species, the region hosts 77 endemic plants, and 32 of them are exclusively found in the Ida Mountains worldwide.

Within the scope of the study, focusing on contemporary table ceramic designs, a classification of endemic plants was made based on their threat categories. Additionally, pattern designs were developed by taking the Flora Danica series as a reference. Utilizing the endemic plants of the Ida Mountains for table ceramic designs, evaluating them both ecologically and aesthetically, holds importance for the preservation and visibility of cultural heritage, as well as raising awareness. The aim is to provide a new perspective to table ceramic design with innovative design proposals that combine traditional and modern design elements. The design process consists of stages such as the direct drawing of the selected endemic plant, ink and colored watercolor drawings. After completing sketches exploring line, stain, color, texture, and geometric structures related to understanding the plant, paper templates were prepared by considering the diameters of table ceramic forms as a reference. Based on these sketches and following the fundamental design principles, preliminary design work was carried out for table ceramic decorations using mixed techniques. These designs were transferred to the computer environment, redrawn using the Photoshop program, and variations in color, size, and design were explored. Presentation sheets were prepared with the designs transferred onto the determined product groups in the digital environment.

The article delves from the general to the specific, examining various table ceramic producers, particularly focusing on table ceramics designed in a botanical style. It is observed that there is no production group specifically studied, especially in the approach seen in the example of the Flora Danica dinnerware series produced by Royal Copenhagen in our country. In an effort to address this gap, design proposals for table ceramics are presented, drawing inspiration from the endemic plant species of the Ida Mountains, using the strength of a rich geography and an interdisciplinary perspective.

This study stands as a significant example in the international literature, aiming to raise awareness about the endangered endemic plants of the Ida Mountains and contribute to the industry by adding brand value through unique designs in the international competitive environment. It is expected to contribute to new literature and design studies in the field with its perspective.

KAYNAKÇA

- Erzincan, A.(2023). Endüstriyel Üretim Aşamasında Steam Uygulamaları ve Sofra Seramiği Alanında kullanımı ve Uygulama Örnekleri. (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi). Kütahya Dumlupınar Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
- Erzincan, A., Yıldız, N., Parlak, S., Uysal, B., Türkmen. E., Kara, C.,T., Arslan. M., Mercin. L.(2023). “ Sofra Seramiği Tasarımında Soyut Dışavurumculuk ve Form Tasarımı Uygulamaları” Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, 11(136), 370-388.
- Flora Danica: Dünyanın En Prestijli Yemek Takımının İçinde (2023, 05 Aralık). Erişim Adresi: <https://www.graciousstyle.com/wpblogs/royal-pattern-storied-flora-danica/>
- Flora Danica. (2023, 30 Kasım). Erişim adresi: <https://floradanica.royalcopenhagen.com/>, 2023
- Flora Danica Catalogue, Royal Copenhagen Purvetor To Her Majesty The Queen Of Denmark. (2023, 4 Haziran). Erişim adresi: www.ucviden.dk/files/99455031/FloraDanicaCatalogue_200x285mm_LowRes.pdf
- Güner, I. (2020). Doğanın Detaylarını Görmek Bilimsel ve Teknik Anlatımla Bitki Resimleri, ANG Vakfı, İstanbul.
- Kalyoncu, H.(2014). Dünya Porselen Tarihi, 1. Baskı, Cınus Yayınları, İstanbul.
- Karabacak, E. Vd. (2019). Çanakkale Florası, https://www.ogm.gov.tr/sertifikasyon/Canakkale/Çanakkale_Florası_Haziran_2019.pdf (01.01.2024)
- Kaya, Y. ve Aksakal, Ö.(2005). “Endemik bitkilerinin Dünya ve Türkiye’deki Dağılımı”, Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi, 7(1), 86-99.
- Parlak, D.ve Şekerci, H.(2021). “Firig Dönemi Mutfak Eşya Formlarının Sofra Seramikleri Türünde Endüstriyel Uygulamaları”, Medeniyet Sanat- İMÜ Mimarlık Fakültesi Dergisi, 7(2), 322- 339.
- Plant Dergisi.(2021, Eylül 01). Erişim adresi: <https://www.plantdergisi.com/dunyada-sadece-kaz-daginda-yetisen-bitkiler.html>
- Sevim, C.(2017). “Yemek Kültürü ve Sofra Seramikleriyle Etkileşimi”, Sanat ve Tasarım Dergisi, 7(2), 195-206.
- Zümrüt, Y. & Sevgi, D.(2021). “Flora Danica Serisi ve Çanakkale Kaz Dağı Bölgesi Endemik Bitki Türlerinden Çıkışlı Sofra Seramiği Dekor Tasarımı”, 10. Uluslararası Sosyal Beşeri ve Eğitim Bilimleri Kongresi, Güven Plus Danışmanlık A.Ş., 150-158.